

De betovering van de wetenschap

In het zuiden van Utrecht staat een indrukwekkend gebouw. Als je er naar toeloopt dan voel je je steeds kleiner worden. Je oog wordt gevangen door de grote pilaren en de witte trappen. Alles doet denken aan een Griekse tempel. Het hele gebouw schreeuwt het dan ook uit: heb eerbied voor mij, kniel voor mij en aanbidt mij. In dit pand, de *Domus Medica*, zijn meer dan vijfendertig medische organisaties gehuisvest, waaronder de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (KNMG). Misschien is dit complex wel het mooiste voorbeeld van de Engelse filosoof Bronislaw Szerszinski de 'betovering van de wetenschap' noemt. Om deze uitdrukking te begrijpen doen we even een stapje terug in de geschiedenis. In de 17^e en 18^e eeuw namen wetenschap en technologie een grote vlucht. Wetenschappers kregen steeds meer inzicht in de geheimen van de werkelijkheid. De natuur werd gezuiverd van het bovennatuurlijke. De goden, demonen en geesten werden vervangen kunnen worden door wiskundige vergelijkingen en natuurkundige wetten. Deze verandering wordt wel de 'onttovering van de wereld' genoemd (Weber). Szerszinski stelt echter dat er helemaal geen onttovering heeft plaatsgevonden maar dat de ene betovering vervangen werd door de andere. Concreet: het vertrouwen op God werd vervangen door het vertrouwen in wetenschap en techniek. Szerszinski verbaast zich er over hoe groot dat vertrouwen in de wetenschap tegenwoordig is: het jongere zusje (wetenschap) stelt zich superieur en arrogant op tegenover haar veel oudere broer (religie).

Deze gedachten kwamen bij mij op toen ik zat na te denken over de ophef aan de Universiteit van Maastricht. De hoogleraar Onno van Schayck vertelde in een interview over geloof en wetenschap dat hij meer dan 25 jaar geleden getuige is geweest van een wonder. Hij heeft een been zien aangroeien. Deze groei is later door middel van foto's bevestigd. Het filmpje waarin hij dit vertelde was op internet gezet, door het universiteitsblad *Observant* ontdekt en daarmee was de rel geboren. Kort daarna heeft Van Schayck zich heeft teruggetrokken als directeur van CAPHRI, een prestigieus onderzoeksinstituut, omdat hij wilde voorkomen dan zijn instituut nadelige gevolgen zou ondervinden van deze discussie. Wat is hier aan de hand? Heeft Van Schayck iets verkeerd gedaan? Had hij deze persoonlijke ervaring niet mogen vertellen? Haalt hij geloof en wetenschap door elkaar?

Laten we eens een kijkje nemen in de keuken van geloof en wetenschap. We schetsen een 'ideaalplaatje'. Gelovigen lezen uit de bijbel, mediteren, bidden en gaan naar de kerk. Gelovigen vertrouwen op God en weten zich verlost in Jezus Christus. Het zijn emotionele mensen: ze klagen, huilen, lachen, loven en prijzen (psalmen). Wetenschappers echter doen experimenten, stellen hypothesen op, bekritisieren theorieën (met name van anderen), schrijven artikelen en 'verkopen' hun inzichten om subsidies binnen te halen. Wetenschappers zijn rationeel en kritisch. Als je deze ideaalplaatjes vergelijkt dan zie je dat geloven en wetenschap bedrijven twee verschillende activiteiten zijn die niet zo veel met elkaar gemeen te hebben.

Toch blijken die verschillende 'werelden' elkaar steeds weer te raken. Zo maken gelovigen regelmatig gebruik van de resultaten van de theologische wetenschap. Sommige gelovigen proberen wetenschappelijk aan te tonen dat de bijbel toch gelijk heeft en andere incorporeren stukjes wetenschap in hun geloof (o.a. evolutietheorie). Wetenschappers verhouden zich expliciet tot het christelijk geloof: ze geloven of ze geloven niet. In de praktijk zijn wetenschappers niet altijd zo rationeel. Ze geloven

heilig in hun theorie en kunnen het niet accepteren als ze aangevallen worden. En hun kritische houding laten ze varen als ze subsidies willen binnenhalen ('deze ziekte zijn we over 10 jaar de baas').

Maar deze werelden raken elkaar op een nog fundamenteler niveau. De wetenschap loopt namelijk bij fundamentele vragen steeds tegen het geloof op. Wat is de aard van de werkelijkheid? Wat is de essentie van het mens-zijn? Hoe kunnen we een zinvol leven leiden? Het lastige is dat de wetenschap dit soort vragen uiteindelijk niet kan beantwoorden ze loopt tegen haar grenzen op. Ze kan alleen een antwoord geven door te putten uit andere bronnen. Laat ik een voorbeeld geven. Het moderne denken stelt dat de werkelijkheid geen zin of betekenis heeft. De werkelijkheid 'is' en 'rust in zichzelf'. Deze opvatting volgt niet uit de wiskundige vergelijkingen die fysici gebruiken. En ook niet uit de fysische wetten die ze formuleren. Maar deze opvatting kan alleen verdedigd worden door een beroep te doen op zogenaamde 'vooronderstellingen' of 'fundamentele uitgangspunten' ('basic beliefs'). Het christelijke denken stelt echter dat de werkelijkheid door God geschapen is en door Hem onderhouden wordt. Ook deze opvatting kan alleen verdedigd worden met een beroep op en andere bron: het christelijk geloof. We lopen hier tegen een bekende valkuil aan: veel wetenschappers zijn zich niet bewust van hun 'basic beliefs' en menen dat hun (eigen) vooronderstellingen tot de bewezen kern van hun theorie horen.

Terug naar het wonder van het aangroeiende been. Wie de uitspraken van Van Schayck onder een filosofisch ontleedmes legt, kan concluderen dat de werelden van het geloof en de wetenschap elkaar geraakt hebben. Binnen de taal van het geloof ('ik geloof in wonderen') heeft hij de taal van de wetenschap ('röntgenfoto's') gebruikt. Dat 'raken' kun je verwachten in een interview over de relatie tussen geloof en wetenschap. Niet echt iets om van wakker te liggen. Temeer daar hij dit wonder niet als een wetenschappelijk feit presenteerde maar als een persoonlijke ervaring.

En nu terug naar Szerszinski. Van Schayck heeft op het fundamentele niveau van het geloof gesproken over de werkelijkheid. Hij gelooft in een God die de hemel en de aarde geschapen heeft en in een God die wonderen werkt. Dit is de taal van de 'basic beliefs'. De wetenschap en de journalistiek reageerden fel: wonderen bestaan niet, alleen wetenschap kan bepalen wat waar en niet waar is, en religieuze wetenschappers moeten de wetenschap vrij van hun geloof houden. Op het eerste gezicht een wetenschappelijk antwoord. Maar als je deze uitspraken goed analyseert dan blijken ze een uitdrukking te zijn van hun 'basic beliefs'. Ze weerleggen Van Schayck niet, maar belijden een ander geloof. Szerszinski heeft gelijk: de God van de bijbel is vervangen door de god van de wetenschap. Maar de seculiere wetenschap wil dat niet erkennen en daarom reageert ze zo arrogant. Niet Van Schayck haalt geloof en wetenschap door elkaar maar de seculiere pers die hem bekritiseert.

En nu helemaal terug naar het begin. De Domus Medica is het bewijs dat geloof en wetenschap niet te scheiden zijn. Het gebouw roept iedereen op om in dankbare aanbidding voor de medische wetenschap te knielen. Betoverde wetenschappers en wetenschapsjournalisten geven hieraan graag gehoor. Wee degene die deze betovering doorbreekt.

Dr. Maarten J. Verkerk (1953) is bijzonder hoogleraar Christelijke Wijsbegeerte aan de Universiteit van Maastricht en de Technische Universiteit Eindhoven.